

Kysely vammaisyrittäjyyden erityispiirteistä

Invalidiliiton hallinnoima Yritystä!-hanke teki kyselyn syksyn 2018 aikana. Sen tavoitteena oli selvittää vammaisten henkilöiden yrittäjyyteen liittyviä erityispiirteitä, joita voitiin hyödyntää myös Yritystä!-hankkeen toimintamallin kehittämisessä.

Vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä on tällä hallituskaudella selvitetty lähinnä väestötasolla, jolloin otos on ollut hyvin laaja. Tämä kyselyn tavoitteena oli tuoda esiin ne käytännön kysymykset ja haasteet, joita vammaisen henkilö kohtaa yrittäjyydessä.

Kysely lähetettiin Invalidiliiton Kilta-jäsenrekisteriohjelman kautta Yritystä!-hankkeessa mukana olleille ja yhteystietonsa luovuttaneille henkilöille, joita oli 72. Lisäksi kysely avattiin Yritystä!-hankkeen suljettuun Facebook-ryhmään, jossa yrittäjiä oli 73. Näiden lisäksi Näkövammaisten liiton yrittäjyysasiantuntija lähetti kyselyn näkövammaisten yrittäjien ja näkövammaisten fysioterapeuttien sähköpostijakeluun. Koska ryhmissä oli päällekkäisyyksiä, arvioimme kyselylinkin saavuttaneen noin 240 henkilöä. Vastausprosentti oli noin 20 % joka on erittäin hyvä tulos. Vastaajista 41 henkilöä eli 15 % ilmoitti toimivansa tällä hetkellä yrittäjänä.

Käsitlemme tässä raportissa vain yrittäjiksi (41 kpl) ilmoittautuneiden vastauksia.

Sukupuoli

Vastaajista miehiä oli 56 % ja naisia 44 %. Tulosten perusteella nähtiin, että miesten osuus oli jonkin verran suurempi.

Ikäjakauma

Vastaajista eniten oli työikäisiä 30 – 62 vuotiaita 88 %, seuraavaksi eniten oli nuoria 18 – 29 vuotiaita 10 % ja vähiten yli 63-vuotiaita 2 %. Merkittävä huomio oli, että nuorten (18 -29v) osuus oli vain 10 %. Tuloksia voidaan tulkita seuraavilla tavoilla 1) nuorilla ei ole riittävää ammattitaitoa omalta alalta 2) nuorilla ei ole tarpeeksi kokemusta 3) nuorilla ei ole riittävästi tietoa yrittäjyydestä.

Yrityksen toimintamuoto

Yritysmuodoista kysyttäessä vastaukset jakaantuivat seuraavasti, toiminimiyrittäjiä oli 71 %, osakeyhtiössä toimi 22 % yrittäjistä ja kevytyrittäjiä sekä freelancereita, molempia 2 %, jonkin muun yritysmuodon ilmoitti 10 % vastaajista. Toiminimellä itsensä työllistävien osuus oli merkittävä. Julkisuudesta on saanut kuvan, että kevytyrittäjyyden suosio on huomattavaa, mutta tämän kyselyn perusteella näin ei ollut.

Yrityksen toimiala

Vastaajia pyydettiin määrittelemään yrityksensä toimialat Tilastokeskuksen 2018 toimialaluokituksen mukaisesti. Kysymykseen oli mahdollisuus vastata useampi toimiala.

Fyysistä työtä sisältävät toimialat (yhteensä 9 %), kuten teollisuus 5 %, rakentaminen 2 %, kuljetus- ja varastointi 0 % ja kiinteistöala 2 % olivat vähiten itsensä työllistävien toimialoja. Tulos on

ymmärrettävä, kun ajatellaan vastaajien fyysistä toimintakykyä ja ko. toimialan tehtävien fyysistä vaativuutta.

Asiantuntijatehtävät olivat yleisiä toimialoja, yhteensä 40 % vammaisten yrittäjien keskuudessa, samoin koulutusala 15 %, informaatio ja viestintä 13 %, ammatillinen tieteellinen ja teknillinen toiminta 10 % sekä hallinto ja tukipalvelutoiminta 2 %.

Kyselyn tulosten mukaan sosiaali- ja terveystalvelujen osuus oli viidennes eli 20 %, taiteen ja käsityön ammattilaisia oli 15 % vastaajista. Näiden alojen yrittäjyys näyttöytyi kyselyn perusteella pienemmältä, mitä oletimme.

Yrityksen maakunnallinen sijainti

Suurin osa yrittäjistä toimii Uudellamaalla 33 %, Varsinais-suomessa ja Satakunnassa 15%, Pirkanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla yhteensä 10 %, Hämeessä 10 % Etelä- ja Pohjois-Karjalasta 10 %, merkittävää on, että Pohjois- Savossa ja Keski-Suomessa yrittäjyys on muutaman prosentin luokkaa. Kysymyksiä herättää myös se, että Kainuusta, Etelä-Savosta ja Ahvenanmaalta ei tullut yhtään vastausta. Tavoitteena on selvittää, mistä alueelliset erot johtuvat.

Sosiaaliturva

Vastaajista 53 % ilmoitti olevansa työkyvyttömyyseläkkeellä, 13 % osatyökyvyttömyyseläkkeellä ja takuueläkettä sai 24 % vastaajista. Lähes 90 % yrittäjistä sai siis työkyvyttömyyseläkettä yritystulon ohella. Tämä tulos vahvistaa olettamuksen, että yrittäjyys on työkyvyttömyyseläkkeellä oleville tärkeä väylä pysyä työelämässä mukana.

74 % vastaajista sai vammaistukea tai eläkkeensaajan hoitotukea. Asumistukea sai vain 13 % vastaajista, mikä on vähemmän kuin keskimääräisen väestön osuus asumistuen saajissa.

Muut tuet

Starttirahaa ilmoitti saavansa 5 % vastaajista. Starttirahan saajien vähäinen määrä oli yllätys, toisaalta starttirahaa ja työkyvyttömyyseläkettä ei voi yhtä aikaa saada.

Arvot

Kysyttäessä arvoista vastauksista ilmeni, että **henkilökohtaisissa arvoissa** pidettiin tärkeinä perheitä ja ihmissuhteita 78 %, itsensä toteuttamista ja kehittämistä 59 %, terveyttä ja hyvinvointia 56 %, turvallisuutta ja taloudellista vakautta 41 %. Lisäksi yhdenvertaisen osallistumisen yhteiskuntaan arvoikseen ilmoitti 22 %. Tästä voi päätellä, että kyselyyn vastanneiden yrittäjien arvomaailmassa läheiset ihmissuhteet ja itsensä toteuttaminen sekä terveys ja hyvinvointi ovat merkityksellisempiä kuin taloudellinen vakaus.

Kysyttäessä, **mitkä arvot ohjaavat yritystoimintaa**, vastauksista ilmeni, että itsensä toteuttaminen yrittäjyyden avulla oli tärkeintä, 71 %. Yritystoiminnasta saatu raha ja lisäansiot olivat myös tärkeitä, 56 %. Tämä osoittaa sen, että vammaisten henkilöiden yrittäjyydessä tuloksen tekeminen ei ole aina tärkein vaikutin.

Vastauksissa on tulkittavissa myös se, että yrittäjänä on osallisena yhteiskunnassa (44 % vastaajista) ja että yrittäjyys on ainoa tapa työllistyä (44 % vastaajista).

Yhteiskunnan arvot ja asenteet

Vastauksia kerättiin matriisi asteikolla

Yhteiskunta suhtautuu myönteisesti vammaisyrittäjyyteen: Täysin samaa mieltä ja samaa mieltä (jatkossa samaa mieltä) oli 36 % vastaajista, täysin eri mieltä ja osittain eri mieltä (jatkossa eri mieltä) oli 46 % vastaajista.

Lainsäädäntöä kehitetään vammaisyrittäjämyönteiseksi: Samaa mieltä oli 21 % vastaajista ja eri mieltä 43 % vastaajista.

Vammaisyrittäjät otetaan huomioon kuntien palvelu- ja elinkeinostrategioissa: Samaa mieltä oli 13 % vastaajista ja eri mieltä 48 % vastaajista.

Yhteiskunnan rakennemuutokset luovat vammaisille henkilöille uusia liiketoimintamahdollisuuksia: Samaa mieltä 41 % vastaajista ja eri mieltä 25 % vastaajista.

Nykyisessä työmarkkinatilanteessa yrittäjyys on vammaisten henkilöiden ainoa keino työllistyä: Samaa mieltä oli 68 % vastaajista ja eri mieltä 28 % vastaajista.

Uuden teknologiat luovat vammaisyrittäjille uusia toimialoja ja ammatteja: Samaa mieltä 72 % vastaajista ja eri mieltä 8 % vastaajista.

Ilmastonmuutos ja kulutuskäyttäytyminen vaikuttavat myönteisesti vammaisyritysten toimintaan: Samaa mieltä oli 15 % vastaajista ja eri mieltä 18 % vastaajista. Lisäksi 68 % ei osannut sanoa vastausta kysymykseen.

Yhteiskunta kohtelee vammaisyrittäjiä yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti: Samaa mieltä 35 % vastaajista ja eri mieltä 51 % vastaajista.

Vammaisyrittäjyyteen liittyvät viranomaispalvelut ovat läpinäkyviä ja vammaisten yrittäjien saatavilla: Samaa mieltä 18 % vastaajista ja eri mieltä 60 % vastaajista. Vastauksista voi nähdä, kuinka vastaajien suhteet yhteiskuntaan, sen arvoihin ja asenteisiin jakavat vastaajia kahteen ryhmään. Toiset kokevat yhteiskunnan ilmiöt myönteisinä ja toiset kritisoivat ilmiöitä.

Toimintarajoitteet

Vastaajien toimintarajoitteita kysyttiin monivalintakysymyksellä, johon pystyi vastaamaan useampaan kohtaan.

Liikkumisen vaikeuksia oli 69 % vastaajista, henkilökohtaisen avustajan, tulkin tai muun ulkopuolisen avun käyttötarve oli 56 % vastaajalla.

Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia oli 33 % vastaajista ja ilmeiden ja eleiden havaitsemisvaikeudet 31 % sekä paikkojen löytämisen vaikeus 38 % vastaajista.

Toimintarajoitteista suurin osa liittyi liikkumisen vaikeuksiin. Lisäksi on huomioitava, että yrittäjistä yli puolet tarvitsi tulkin tai muuta ulkopuolista apua.

Toimintakyvyn rajoitteiden vaikutus yritystoimintaan

Kysyttäessä toimintakyvyn rajoitteiden vaikutuksia yritystoimintaan, vastaukset jakaantuivat seuraavasti: Toiminnan aikataulutus ja määrä on suunniteltava omien voimavarojen mukaan 49 %, toimialan valinta 46 %, asiakaskäynnit eivät toteudu ilman toimivia kuljetuspalveluita 46 %, monet yrityksen toiminnoista on ulkoistettava 38 %, yrityksen toimipaikan valinnassa on otettava toimintakyvyn rajoitteet huomioon 31 %, henkilökohtaisen avun riittämättömyys 26 %.

Toimintakyvyn rajoitteet vaikuttavat merkittävästi yritystoimintaan ja toimintojen ulkoistamiseen. Henkilökohtaisen avun riittämättömyys näkyy vastauksissa ja voidaan tulkita, että henkilökohtaisen avun lisääminen yritystoimintaan, voisi vähentää toimintakyvyn rajoitteita ja toimintojen ulkoistamista.

Toimintakyvyn vaikutus työtehtäviin

Kysyttäessä miten toimintakyky vaikuttaa käytännössä työtehtäviin, vastasivat yrittäjät seuraavasti: Työntekeminen hidastuu 69 %, toimialan valinnanvapaus kapenee 62 %, avuntarve työssä lisääntyy 56 %, yrittäjä ei pysty tekemään täyttä työpäivää 51 %, eikä pysty hoitamaan kaikkia yrityksen työtehtäviä 44 %.

Tässä nähdään työkyvyttömyyseläkkeen tarpeellisuus. Yrittäjät eivät jaksaa tai pysty tekemään täyttä työpäivää vammaisuudesta tai sairaudesta johtuen, mutta työkykyä ja -halua on vielä jäljellä. Tehtäviä voidaan tehdä oman voinnin mukaan, eikä yritystoimintaa ole tarkoituksaan laajentaa toimintakyvyn takia.

Apuvälineet

Apuvälineiden käytöstä kysyttiin myös monivalintakysymyksellä, johon pystyi vastaamaan useamman apuvälineen. Liikkumisen apuvälineitä oli käytössä 53 % vastaajista, näkövammaisuuteen liittyviä apuvälineitä käytti 53 % vastaajista ja kuurouteen tai kuulovammaan liittyvät apuvälineet oli käytössä 3 % vastaajista.

Kyselyyn vastanneista yrittäjistä noin joka toisella oli käytössä jokin vammaisuuteen tai sairauteen liittyvä apuväline.

Sosiaali- ja terveystalvelujen käyttö

Vastauksista kävi ilmi, että yrittäjillä oli käytössään laaja palveluvalikoima yhteiskunnan sote-palveluja. Palveluja käytettiin seuraavasti: Kuljetuspalvelut 79 %, henkilökohtainen avustaja vapaa-aikaan 55 %, henkilökohtainen avustaja yritystoimintaan 48 %, henkilökohtainen avustaja päivittäisiin toimiin 42 %, tulkkauspalvelut 6 %. Tämänkin kysymyksen vastauksista voidaan edelleen todeta, että kuljetuspalvelut ja henkilökohtainen apu ovat välttämättömiä vammaisten henkilöiden yritystoiminnalle.

Työkokemus usein yritystoiminnan taustana

Valtaosa vastaajista hyödynsi omaa koulutustaustaansa ja työkokemustaan yritystoiminnassa 82 %. Tämä vastaus osaltaan vahvistaa käsitystä, että nuorten on hankalampi puuttuvan työkokemuksen takia aloittaa yritystoimintaa. Myös tietotekniikka 69 % ja web-osaaminen 62 % sekä some-taidot 59 % olivat yrittäjien mielestä tärkeä osa ammattitaitoa toimialasta riippumatta.

Puolet vastaajista ilmoitti tarvitsevansa kielitaitoa ja yritysosaamista liiketoiminnassaan. Viidennes vastaajista piti asiakastietojärjestelmien hallintaa tärkeänä osana omaa yritystoimintaa.

Haasteet yritystoiminnassa

Kysyttäessä yritystoimintaa hankaloittavista tekijöistä, vain 28 % ilmoitti työkyvyttömyyseläkkeen ja yritystulon yhteensovittamisen tuottavan hankaluuksia. Samoin asumistuen ja yritystulon yhteensovittamisen hankaluuden ilmoitti 6 % vastaajista. Vastaajista n. 30 % oli YEL-vakuutus. Yrittäjistä valtaosa eli 90 % oli työkyvyttömyyseläkkeellä, mikä selittää sen, että YEL-vakuutus oli vain joka kolmannella yrittäjällä.